

ваціях, державне регулювання зводиться в основному до підтримки та розвитку конкурентоспроможності країни непрямыми методами: податковою підтримкою експортерів високоякісних товарів з високою доданою вартістю, стимулюванням застосування сучасних факторів виробництва, підвищенням вимог до охорони навколишнього середовища та до якості продукції. По суті системні структурні зрушення можуть відбутися тільки при переході до інноваційних основ розвитку економічної системи, для чого потрібні значні інвестиції та їхнє вкладення в передові галузі і сфери. В цей період має відбутися поступове скорочення сфери адміністративного впливу та зростання значення економічних методів регулювання.

Зовнішньоекономічна політика держави повинна бути спрямована на захист інтересів вітчизняного товаровиробника та споживача, передбачати усунення недобросовісної конкуренції з боку іноземних підприємств, обмеження агресивних дій на внутрішньому ринку, відновлення жорсткого контролю за якістю імпортованих товарів, приведення його у відповідність до стандартів, що діють для внутрішнього товаровиробника; стимулювання експорту високоякісних товарів з високою доданою вартістю.

Зовнішньоторговельна політика повинна сприяти розширенню ринків збуту вітчизняної продукції, активізації конкурентних переваг української економіки. Для цього вона повинна передбачати заходи зі стимулювання експорту вітчизняних товарів з високою доданою вартістю, особливо наукоємних (державні гарантії по експортним кредитам; субсидії по стандартизації, контролю та підвищенню якості продукції, здійснення маркетингової роботи, активна дипломатична підтримка цих заходів, створення сприятливого іміджу країни та її пріоритетних експортоорієнтованих товарів за кордоном), створення інфраструктури обслуговування українського експорту за кордоном тощо.

IV. Висновки. Проведений аналіз наводить на висновки, що державі необхідно відмовитись від фіскального підходу до встановлення митних тарифів, натомість привести їх у відповідність до пріоритетів науково-технічної та промислової політики. Важливо також забезпечити використання митних тарифів для захисту перспективних та важливих для суспільства та держави виробництв та видів економічної діяльності. Національні інтереси по-

винні визначати і політику залучення іноземних інвестицій. Недопустимою є будь-яка дискримінація вітчизняних підприємств на власному ринку з боку іноземних інвесторів, необхідне введення обмежень на іноземні інвестиції в уразливих для національної безпеки та конкурентоспроможності галузі та сфери діяльності. Сприяння залученню прямих іноземних інвестицій до високотехнологічного сектору вітчизняної економіки, який порівняно з високорозвиненими державами в Україні досить вузько представлений.

Так, в Україні за випуском продукції вищих технологічних укладів (5-й та 6-й) становлять близько 4%, причому 6-й технологічний уклад, що визначає перспективи високотехнологічного розвитку країн у майбутньому, майже відсутній (менше 0,1%). Близько 58% виробленої продукції припадає на найнижчий 3-й технологічний уклад (технології промисловості будівельних матеріалів, чорної металургії, суднобудування, оброблення металу, легкої, деревообробної, целюлозно-паперової промисловості) та 38% – на 4-й. За фінансуванням науково-технічних розробок ситуація така: майже 70% коштів припадає сьогодні на 4-й, і тільки 23% – 5-й технологічний уклад. Інноваційні витрати розподіляються таким чином: 60% – 4-й технологічний уклад і 30% – 3-й, а 5-й в інноваційних витратах становить лише 8,6%. Що стосується інвестицій, які й визначають майбутнє на найближчі 10-15 років, то 75% інвестицій спрямовуються в 3-й технологічний уклад і лише 20% та 4,5% – у 4-й і 5-й технологічні уклади відповідно. У технологічній частині капітальних вкладень (технічне переозброєння та модернізація) на 83% домінує 3-й технологічний уклад і лише 10% припадає на 4-й [3].

Таким чином, в нашій країні сьогодні закладається майбутня структура виробництва продукції, де буде домінувати 3-й технологічний уклад. І цьому сприяє структура прямих іноземних інвестицій, які спрямовуються в Україну. Зокрема, частка прямих іноземних інвестицій до вітчизняних виробництв, які формують третій технологічний уклад, становить 73%, п'ятий технологічний уклад – 5%, і менше 0,5% прямих іноземних інвестицій припадає на шостий, найперспективніший технологічний уклад.

Водночас у світі нині розвиваються галузі 6-го технологічного укладу (біотехнології;

аерокосмічна промисловість; нанотехнології; оптоелектроніка; системи штучного інтелекту; мікроелектроніка; мікросистемна механіка; інформаційні супермагістралі; програмне забезпечення і засоби імітації; системи управління персоналом тощо) і галузі 5-го технологічного укладу (фармацевтичної, автомобільної, хімічної, інструментальної промисловості).

Вдосконалення системи управління якістю праці на макроекономічному рівні передбачає здійснення державою складної роботи в рамках реалізації активної політики розвитку, що включає соціально-економічну, освітню, науково-технічну, промислову, зовнішньоекономічну складові, спрямовані на розвиток всіх основних факторів, які сприяють становленню нової системи управління якістю праці і продукції на

УДК 330.59

РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

У статті розглянуто теоретичні основи категорії «рівень життя». Розкрито особливості рівня життя населення України за допомогою економічних, соціальних і демографічних показників.

Ключові слова: рівень життя, якість життя, добробут, показники рівня життя, індекс людського розвитку.

I. Вступ. Соціально-економічні та політичні перетворення, що відбуваються в Україні, викликали значне зниження рівня життя і погіршення добробуту населення. Сьогодні багато людей опинилися за межею бідності і змушені відмовляти собі навіть у задоволенні основних споживчих потреб.

Проблема наявності бідності, питання її подолання не є винятковою, характерною лише для нашої держави. Вона виникла у всіх країнах на шляху їхнього розвитку. Проте, шляхом послідовних реформ, їм вдалося зменшити глибину бідності та її вплив на рівень життя населення. Заходи українського уряду, спрямовані на перспективу, а це значить, що ця проблема залишатиметься актуальною в нашій країні ще тривалий час.

Різні аспекти рівня та якості життя населення досліджувалися вітчизняними і закордонни-

різних рівнях.

1. Білорус О. Цивілізаційні межі атлантичної глобалізації та проблеми інтелектуалізації розвитку / О. Білорус // Економічний Часопис – XXI. – 2009. – № 1-2.

2. Бураковський І. Вступ України до СОТ: як правильно оцінити наслідки / І. Бураковський // Економічний Часопис – XXI. – 2010. – № 7-8.

3. Геєць В. Наука і виробництво: партнери чи конкуренти? Деякі аспекти сучасної інноваційної політики України / Геєць В. // Вісник Президента. – 2009. – № 3. – С. 6.

4. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації. – К.: Наукова думка, 2008. – 334 с.

The role of labor quality is considered as a factor of State Economic Security. Elements of state policy in respect of the ensuring of Quality Policy are analyzed. An attempt to substantiate proposals concerning labor quality improvement is made

Кропельницька С. О., Солоджук Т. В.

ми вченими: О. І. Амошею, Д. П. Богинею, В. В. Онікієнком, С. І. Дорогунцовим, В. С. Пономаренком, Е. М. Лібановою, В. М. Жеребіним, Т. С. Клебановою, О. В. Кузнецовою, В. О. Мандибурою, Н. М. Рімашевською, О. Ф. Новіковою та іншими.

II. Постановка завдання. У роботі ставимо перед собою завдання визначити економічну сутність категорії «рівень життя», провести аналіз сучасного рівня життя населення в Україні, а також подати пропозиції щодо покращення добробуту людей в умовах кризи.

III. Результати. Категорія «рівень життя» використовується в науковій літературі, у нормативно-правових документах для характеристики ступеня задоволення різного роду потреб людей у державі, тобто якості життя населення, величини його добробуту і благополуччя. Саме рівень життя є важливим соціально-економічним критерієм при виборі напрямків і пріоритетів економічної і соціальної політики держави.

Розрізняють вузьке та широке трактування даного терміну. У вузькому значенні категорію «рівень життя» використовують для відображення лише особистих потреб людини, а от у широкому – необхідно враховувати фактичний рівень споживання матеріальних, духовних та соціальних благ і послуг, міру задоволення

раціональних потреб у цих благах і послугах, а також умови, створені суспільством для багатостороннього й гармонійного досягнення суспільного добробуту [7, с. 18]: працю, житло, побут, їжу, задоволення духовних потреб особи і забезпечення її інтелектуального розвитку.

Рівень життя – це в першу чергу економічна категорія, що визначає ступінь задоволення матеріальних, духовних і культурних потреб людини.

Оскільки потреби людей у різних благах постійно змінюються, то рівень життя теж характеризується певною динамічністю. Так, у розвинутих суспільствах обсяг і структура особистих потреб є набагато глибшими, ніж у слабо розвинених. З іншого боку, можливості їх задоволення теж різні і залежать вони від різних факторів (економічної ситуації на ринку товарів і послуг, зайнятості, доходів населення). Вплив цих факторів на рівень життя певної особи чи всього населення країни визначає якість їхнього життя, а вона прямо залежить від рівня суспільного добробуту і характеризує його сутність.

Рівень і якість життя населення характеризуються сукупністю показників, які несуть цінну інформацію та є безпосереднім доповненням до комплексної оцінки сучасного стану суспільного добробуту. В статистичній практиці використовується комплекс економічних, соціальних та демографічних показників життєвого рівня.

До економічних відносять макроекономічні, показники матеріальної забезпеченості, витрат і споживання матеріальних благ.

Макроекономічні показники визначаються в цілому за сукупністю всіх домогосподарств країни і в розрахунку на душу населення. Так, наприклад, реальний ВВП у 2010 році зріс на 4,2% відповідно до попереднього року і становив 1860 млрд. грн.[3].

За рівнем ВВП на душу населення у 2009 році – 2274 доларів США – Україна займала 106 місце у світі. За цим показником її випереджали Алжир, Габон, Намібія, Ботсвана, Свазіленд і Бенін, не кажучи вже про країни Європи. Проте відповідно до Методології Всесвітнього банку та Міжнародного Валютного Фонду, за якою складаються рейтинги економік країн світу, ВВП розраховується за паритетом купівельної спроможності і не враховує вартість товарів і послуг, виготовлених домашні-

ми господарствами для власного споживання. Також у ньому не враховано ще 39% вартості усіх товарів і послуг, приблизно такою є частка тіньового сектора [10].

ВВП на душу населення дає узагальнене уявлення про рівень добробуту в країні. Але певною мірою це бачення усереднене, тобто це рівень добробуту, який був би за умови чіткого рівномірного розподілу благ серед усього населення країни [2, с. 43]. Для порівняльної характеристики добробуту населення країн світу цей вимірник у вартісному виразі сьогодні найзручніший і найпростіший.

До середніх показників матеріального добробуту населення відносяться: середньомісячний грошовий дохід на душу населення, середньомісячна номінальна заробітна плата, середньомісячна реальна заробітна плата. Динаміка середньомісячної номінальної та реальної заробітної плати та призначення місячних пенсій вивчається за допомогою індексів [6].

Сукупні доходи населення у першому півріччі 2009 р. зросли порівняно з аналогічним періодом попереднього року на 9 %, причому насамперед – за рахунок випереджаючого зростання соціальних допомог і трансфертів, яке склало 11,4 %, а їхня частка – зросла з 41,4 % до 42,3 %. У другому кварталі року відбулось деяке поліпшення показників реальних наявних доходів, визначених з урахуванням цінового фактору: глибина їх зниження зменшилася з 12,9 % у першому кварталі до 8,3 % – у другому [3].

Різне падіння динаміки номінальних доходів обумовило помітне звуження купівельноспроможного попиту. Витрати населення на придбання товарів і послуг у першому півріччі 2009 р. зросли порівняно з аналогічним періодом попереднього року лише на 6,4 %, що втричі менше показника інфляції за цей період у річному вимірі.

У 2009 році наявний дохід населення, тобто обсяг грошових доходів, які призначені для використання домашніми господарствами на придбання споживчих товарів та оплату послуг, становив близько 4000 грн., а в III кварталі 2010 року – 4807,7 грн. на одну особу. Реальний наявний дохід у 2009 році знизився на 10%, а в 2010 зріс на 11% порівняно з попереднім періодом.

Індекс споживчих цін за 2009 рік зріс на 13,6% відповідно до попереднього періоду, а з січня до листопада 2010 року – на 9,2%.

У 2009 році доходи населення становили 894286 млн. грн., у тому числі заробітна плата 40,8%. В 2010 році питома вага заробітної плати у складі доходів не змінилася. Середній розмір заробітної плати по Україні протягом січня-грудня 2009 року становив 1906 грн., 2010 року – 2239 грн. Найвищою вона була у м. Києві, Донецькій області, Дніпропетровській, а найнижчою в Тернопільській та Волинській областях. Реальна заробітна плата найманих працівників у 2010 році становила 110,2% до попереднього періоду, у 2009 – 90,8% [3].

У системі визначення рівня життя населення центральне місце посідають показники доходів як основного джерела задоволення особистих потреб у товарах та послугах і підвищення рівня добробуту. Рівень доходів дає уявлення про матеріальні можливості людей, особливо, коли цей рівень не дуже високий.

На практиці доходи, отримані особою, порівнюють із прожитковим мінімумом. Населення, грошові доходи якого нижчі за прожитковий мінімум, можна вважати бідним. Але світова практика показує, що поріг бідності значно підвищується через зростання цін (інфляцію), що не означає збільшення рівня споживання і підвищення рівня життя людей.

З погляду завдань людського розвитку, розширенню можливостей людей і підвищенню рівня добробуту сприяє не лише зростання рівня доходів, а й справедливий їх розподіл. Характер розподілу всієї суми доходів населення між окремими групами показує коефіцієнт Джині, який рівний нулю за рівномірного розподілу доходів у суспільстві і зростає до одиниці зі зростанням ступеня диференціації суспільства за рівнем доходів. Найнижчі показники Джині зафіксовано в європейських країнах. [8]. В Україні коефіцієнт Джині розраховують за двома показниками: за загальними доходами (у 2009 – 0,257) і за диференціацією добробуту (0,277).

Важливим показником рівня і якості життя є витрати домогосподарств. Оскільки населення часто приховує свої доходи, то цей показник значно краще відображає структуру і вартість споживання товарів і послуг домогосподарствами.

У свою чергу грошові витрати складаються із споживчих витрат (витрати на придбання продовольчих і непродовольчих товарів та оплату послуг) та неспоживчих витрат (особисте підсобне господарство, допомога родичам та

іншим особам, купівля нерухомості, будівництво житла, заощадження, аліменти, інші витрати).

Найбільш відстаючим компонентом рівня життя в Україні, особливо в зіставленні з розвинутими країнами, є всі види послуг населенню. Така ситуація характерна практично для всіх бідних країн світу. У витратній частині бюджету сімей даних країн після сплати податків і внесків на соціальне страхування найбільшу частку становлять витрати на харчування. Ця частка є різною залежно від рівня економічного розвитку країн, а залежність – оберненою.

За європейськими нормами, забезпеченими вважаються громадяни, які витрачають на їжу менше 20% свого місячного бюджету. За даною класифікацією більшість економічно розвинутих країн світу витрачають на харчування із загального грошового доходу населення (в розрахунку на одну особу): Франція – 25%, ЄС – 21%, Японія – 20%, США – 15%. В Україні та Росії ці показники ще з 2000-2001 рр. перевищували 50-відсоткову межу, що свідчить про дуже низький рівень життя [12]. Так, у 2009 році 13% населення України витрачали на продукти харчування майже весь свій бюджет (від 75% до 100%).

В розвинутих країнах платні послуги займають в споживчому бюджеті населення, як правило, більше місце, ніж харчування. Ці послуги, по-перше, не можна порівняти з українськими за складом, а по-друге, відмінність якості цих послуг, і відповідно, ціни на них є значною. Розглянемо структуру витрат домогосподарств України у 2007 році і порівняємо її із бюджетом прожиткового мінімуму (табл. 1).

У 2009 році в структурі сукупних витрат домогосподарств України витрати на харчування, включаючи харчування поза домом, склали 51,8%. Незважаючи на поступове зменшення частки витрат на харчування впродовж останніх років вона все ще залишається найсуттєвішою порівняно з витратами на непродовольчі товари та послуги, які у 2009 році становили відповідно 20,0% та 12,8%. [13].

Невідповідність між відсотковим співвідношенням витрат на різні групи товарів пояснюється тим, що структура наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, на підставі яких формується прожитковий мінімум, не переглядалася протягом декількох років і не відповідає реально існуючій.

Таблиця 1

Структура витрат домогосподарств на товари і послуги споживчого кошика, %

Структура витрат	Законодавчо закладено в розрахунок прожиткового мінімуму	За даними Державного комітету статистики
Вартість наборів продуктів харчування	54,7	51,1
Вартість непродовольчих товарів	19,2	17,8
Вартість послуг	24,3	17,3
Інші витрати	1,8	13,8
Всього	100	100

Сучасна держава може стійко розвиватися тільки за умови, якщо її економічна політика спрямована на поліпшення рівня і якості життя громадян, розширення їх можливостей формувати власне майбутнє. Для цього необхідно не тільки збільшувати доходи населення, а й поліпшувати соціальні складові рівня і якості життя населення: створювати умови для здобуття освіти і працевлаштування; забезпечувати високий рівень медичного обслуговування; якісне харчування тощо.

Рівень безробіття (розрахований за методологією МОП) по Україні у 2009 становив 8,8%, за січень – вересень 2010 року 8%. Середній розмір допомоги по безробіттю в 2009 році складав 655,56 грн., а в 2010 році зріс до 780 грн., що становило 84,6% від законодавчо встановленого мінімального рівня заробітної плати (922 грн.).

Забезпеченість житлом у 2009 році в середньому становила 23 м² загальної площі на одного жителя. За січень – грудень 2010 року введено в експлуатацію 9339 тис. м² загальної площі житла, що на 45,9% більше, ніж у відповідному періоді 2009 року. Проте близько 41,8% сімей від загальної кількості мають житлову площу в розрахунку на одну особу нижче санітарної норми (13,65 м²).

У 2009 році в середньому по країні на освіту було витрачено 1,3% загальних сукупних витрат (або 14,2 грн. на особу на місяць). Не менш важливою для підтримки життєдіяльності є стаття витрат на охорону здоров'я, яка у 2009 році склала 3,1% (або 33,3 грн.) сукупних витрат. На жаль, ці зміни не свідчать про покращення стану здоров'я населення, а доводять наявність низького рівня його споживчих

можливостей і нездатність задовольнити свої найважливіші потреби [13].

Рівень і динаміка здоров'я населення у світі ставляться на перше місце серед компонентів рівня життя, оскільки розглядаються як базисна потреба людини і головна умова її діяльності. Основними вимірниками здоров'я (демографічними показниками рівня життя) є загальноприйняті показники середньої очікуваної тривалості життя при народженні і коефіцієнт смертності. Коефіцієнт народжуваності у 2009 році становив 11,35, а коефіцієнт смертності – 16,3. Нагадаємо, що ці коефіцієнти показують, скільки народжених чи померлих припадає за відповідний період на 1000 осіб населення. Середня очікувана тривалість життя у 2008 – 2009 році становила 69,29 років, що на 1,02 року більша, ніж у попередньому періоді [3].

В світовій практиці такого мінімального соціального стандарту як рівень життя не існує, натомість існує межа бідності. Критерії визначення межі бідності відрізняються в залежності від країни і форми бідності: абсолютної – за відсутності доходу, необхідного для забезпечення мінімальних життєвих потреб особи або сім'ї, чи відносної – коли дохід не перевищує 40 – 60% середнього доходу на одну особу по країні. Порівняння показників бідності різних країн носить умовний характер через неоднакову базу (мінімального прожиткового рівня), встановлену в основу для розрахунку порогу бідності. Прожитковий мінімум виступає базою для визначення рівня бідності і розраховується на основі мінімального споживчого кошика, включаючи 70 % продовольчих і 30 % непродовольчих товарів і послуг. Межа бідності

свідчить про економічні можливості держави в наданні адресної соціальної допомоги, визначається і встановлюється відповідними нормативно-правовим актом.

За абсолютним критерієм межа бідності визначається як вартість добового споживання на рівні 17 доларів США (за паритетом купівельної спроможності). За статистикою ООН, за межею бідності в Україні перебувають 78% людей [11]. У країнах Європейського Союзу межа бідності встановлено на рівні 50% від щомісячного середнього доходу на одну особу, в Російській Федерації за межу бідності прийнято прожитковий мінімум.

В Україні, відповідно до Закону “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”, прожитковий мінімум застосовується також для оцінки рівня життя населення, визначення розмірів мінімальної заробітної плати і мінімальної пенсії по віку, визначення права на призначення соціальної допомоги, а отже, і для визначення межі бідності. Так, офіційно визначена межа бідності в I кварталі 2009 року становила 792 грн. і зросла до 915 грн. у I кварталі 2010 року [3].

Виходячи з розглянутого, можемо зробити висновок, що наша держава відстає від економічно розвинених країн не стільки за параметрами економічного розвитку, скільки за параметрами якості життя населення. Якщо відставання за економічними показниками у середньостроковій перспективі можна подолати, то за параметрами стану людського розвитку, зокрема стану здоров'я, тривалості життя і, навіть, за рівнем освіти населення в Україні спостерігається все більше відставання.

Основним показником, який офіційно використовується фахівцями ООН для зіставлення оцінки рівня і якості життя населення в різних країнах світу, є індекс людського розвитку (ІЛР). Він є інтегральною оцінкою трьох складових, що характеризують довголіття, рівень освіти і доходів населення країн світу. Методологія розрахунку індексу людського розвитку ПРООН ґрунтується на мінімальному наборі показників, за якими можна зібрати достовірні порівняльні дані в усіх країнах світу [1]. Кожен з показників покликаний виразити один з напрямів, який відображає ключові можливості у забезпеченні всього процесу людського розвитку: очікувана тривалість життя при народженні, рівень письменності дорослого населення, сукупний валовий коефіцієнт охоплен-

ня населення середньою і вищою освітою і оцінка в доларах США показника ВВП на душу населення за паритетами купівельної спроможності національних валют. Теоретично цей індекс може коливатися від 1,000 до 0,000.

Маючи високий показник письменності дорослого населення і непоганий показник валового охоплення навчанням, Україна займала 69 місце (ІЛР у 2009 році становив 0,710 при середній величині 0,717 по країнах Європи та Центральної Азії) серед 160 держав [4]. За останні 5 років Україна втратила свої позиції у цьому рейтингу ООН. На це вплинули такі індекси, як нерівності і бідності, та й середнього рівня тривалості життя, котрий в українців чи не найнижчий у Європі. Така низька позиція спричинена й тим, що ВВП на душу населення становить понад 6000 паритетних доларів при середньосвітовому показнику 9511 доларів США.

Система показників, яку запропонувала ООН, була розроблена для оцінки рівня життя в світовому масштабі. На її основі кожна країна повинна розробляти свою систему, яка б оцінювала специфічні моменти її розвитку. Існуюча система показників повинна бути доповнена показниками, що оцінюють і соціальний і духовний розвиток особистості, а це стане можливим лише в тому випадку, коли у центрі існуючої системи економічних відносин буде людина і пріоритетним завданням держави стане забезпечення її вільного всебічного розвитку.

Особливістю прояву проблеми бідності в Україні є той факт, що не тільки перебування у складі соціально уразливих груп населення, але й зайнятість не гарантує від попадання в групу бідних. Бідність в Україні має також інші специфічні особливості: низький рівень життя населення в цілому, психологічне неприйняття економічної нерівності, українська висока питома вага людей, котрі вважають себе бідними. Саме тому необхідною умовою подолання бідності стає надання працездатному населенню країни можливостей для самостійного вирішення проблем працевлаштування.

Бідність в Україні перетворилася на один з найістотніших чинників, який постійно ініціює зростання соціальної напруги в суспільстві і сприяє соціальному регресу. Тому актуальним стає завдання розробки комплексного підходу до вирішення проблеми бідності і визначення

конкретних заходів соціально-економічної політики, спрямованих на подолання цього негативного явища.

IV. Висновки. Визначення межі бідності є питанням як політичного, так і економічного характеру. Звичайно, не можна ігнорувати можливості бюджету надавати матеріальну підтримку незаможним членам суспільства. Але визначальну роль відіграють діючі в суспільстві установки. Зокрема, ліберальна модель передбачає максимальну орієнтацію населення на власні сили й дуже обмежену допомогу працездатним людям. А соціально орієнтована модель, навпаки, поширює опіку на значно ширші верстви. У цьому контексті встановлення офіційної межі бідності в Україні набуває особливої ваги.

Необхідно також вжити певних заходів для скорочення майнової нерівності шляхом проведення гнучкої податкової політики, стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу, упровадження системи раціональних соціальних трансфертів, легалізації тіньової економіки і незареєстрованих доходів.

Ще однією необхідною умовою для подолання бідності в Україні є реформування системи соціального захисту, направлене на посилення її адресності і пов'язане з регулюванням величини гарантованого мінімального доходу.

Державна соціальна політика, орієнтована на підвищення рівня життя всіх верств населення, повинна поставити перед собою завдання підтримки стабільного економічного розвитку як забезпечення реального зростання виробництва, поліпшення ситуації на ринку праці, стримування інфляційних процесів, ефективне використання коштів бюджету і позабюджетних фондів. Підвищення рівня життя повинно бути метою і водночас пріоритетним напрямом суспільного розвитку, а в орієнтованому на людський розвиток суспільстві воно набуває особливого значення.

УДК 331.556

МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ

Проаналізовано вплив міжнародної трудової міграції на розвиток країн-донорів та країн-реципієнтів робочої сили. Розглянуто її економічні наслідки на макро і мікрорівнях.

1. Васильченко В. С. Управління трудовим потенціалом / Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. – Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.

2. Гордей О. Д. Фінансова оцінка суспільного добробуту. / Гордей Оксана Дмитрівна // Фінанси України. – 2001. – №7. – С. 41-47.

3. Дані сайту Державного комітету статистики за 2009 – 2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Звіт ПРООН з людського розвитку 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.undp.org/crimea.ua/news_detail.php?id=137&locale=uk

5. Звіт ПРООН з людського розвитку в Україні. Людський розвиток і європейський вибір України. – К. 2008.

6. Лугинін О. Є. Статистика національної економіки та світового господарства: Навчальний посібник / Лугинін О. Є. – К.: 2006. – С. 400-401.

7. Мандибура В. О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання / Мандибура Віктор Омелянович – К.: Парламентське видавництво, 1998. – 256 с.

8. Пищуліна О. М. Диференціація населення за рівнем доходу та ефективність інституційної організації механізмів його перерозподілу в Україні [Електронний ресурс] / Пищуліна О.М. // Стратегічні пріоритети – 2007 – №2(3). Режим доступу до журналу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/3/13.pdf>.

9. Прожитковий мінімум уряд налаштований максимально наблизити до реалій сьогодення – перший заступник міністра праці Павло Розенко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua>

10. Сергій Сорока. Ніби і не ледарі, і могли би жити... [Електронний ресурс] <http://www.pravda.com.ua>

11. Україна для людей. За останній рік пересічні українці збідніли на 10%. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aratta-ukraine.com/news_uu.php?id=9827

12. Соціальний аспект продовольчої безпеки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/agro/pub/ua/P2003_01_045_03.pdf

13. Забезпечення рівних можливостей та прав дітей в умовах зростання ризиків бідності населення. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2009 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ditu.gov.ua/docs/dop-2010.pdf>

In the article the theoretical base of category «standard of living» are considered. The features of standard of living of population of Ukraine by economic, social and demographic indicators is carried out.

Романюк Т. М.

Досліджено взаємозв'язок глобальної економічної кризи зі скороченням зайнятості мігрантів, а також пов'язаною з цим міграцією капіталу та соціальними наслідками.

Ключові слова: міжнародна трудова міграція, глобальна економічна криза, грошові перекази мігрантів, споживання, заощадження, доходи домогосподарств, людський розвиток.

I. Вступ. Можливості в світі розподілено вкрай нерівномірно. Це нерівність є головним стимулом для переміщення людей, що несе в собі величезний потенціал для людського розвитку. Понятійне окреслення розвитку як сприяння свободі людей жити тим життям, яке вони самі обирають, визнаючи мобільність в якості необхідного компонента цієї свободи. Однак міграції передбачають компроміси як з боку тих, хто їде, так і з боку тих, хто залишається.

Міграція є проявом волі індивіда подолати всі негаразди і домогтися кращого життя і розвитку. Сьогодні в результаті глобалізації і досягнень у сфері зв'язку та транспорту значно збільшило кількість людей, які прагнуть і здатні переміститися в інші місця.

Наступила нова ера та відкрила нові можливості і одночасно поставила нові проблеми перед суспільствами в усьому світі. Вона також висвітлила очевидний зв'язок між міграцією та розвитком, а також можливості, які вона надає для обоюстороннього розвитку, тобто послідовного поліпшення економічних і соціальних умов у країнах походження і призначення.

II. Постановка завдання. Динаміка народонаселення і реструктуризація економік сприяють більш чіткому усвідомленню особами, відповідальними за прийняття рішень, ключової ролі, яку відіграють міжнародні мігранти в задоволенні попиту на робочу силу в секторах і в підтримці міжнародних мереж, необхідних для функціонування глобальної економіки. У результаті зростає кількість урядів, які усвідомлюють той факт, що міжнародна міграція є невід'ємною частиною процесу розвитку і функціонування сучасних економік. Однак у результаті фінансової кризи, що почалася в 2008 році, і наступного за ним економічної кризи відбулося зростання безробіття в глобальних масштабах, особливо в розвинених країнах, які є основними пунктами призначення для міжнародних мігрантів, що знижує рівень очікувань щодо майбутніх тенденцій у галузі міжнародної міграції.

Згідно з «Рекомендаціями щодо статистичних даних про міжнародну міграцію» (1998 р.)

¹ UN Statistics Division 1998.

Відділу ООН за статистикою, особами, які перебувають в довгостроковій міграції, вважаються особи, які переїхали в країну, яка не є для них країною постійного проживання, на термін не менше 1 року, таким чином, країна призначення фактично стає для них новою країною постійного проживання. Особами, що знаходяться в короткостроковій міграції, вважаються особи, які переїжджають в країну, яка не є для них країною постійного проживання, на термін не менше 3 місяців, але не більше 1 року, крім випадків, коли переїзд пов'язаний з відпочинком, відпусткою, відвідуванням друзів і родичів, з комерційними цілями, лікуванням, паломництвом¹.

Терміни перебування іноземців в країні, після закінчення яких вони вважаються мігрантами, в різних країнах різні (Lemaitre, Liebig, and Thoreau 2006). Наприклад, згідно з визначенням ООН, іноземні студенти, що проходять навчання в країні протягом більше 1 року, повинні вважатися мігрантами.

У глобальних масштабах чисельність міжнародних мігрантів в 2010 році оцінюється на рівні 214 млн чоловік у порівнянні з 195 мільйонами у 2005 році. Жінки становлять 49 відсотків загальної їх кількості. Шість з десяти міжнародних мігрантів (128 мільйонів) сьогодні проживають у розвинених країнах і більшість з них (74 мільйони) є вихідцями з країн, що розвиваються. Хоча економічна криза уповільнила темпи зростання чисельності міжнародних мігрантів у розвинених країнах, їх загальна кількість продовжує зростати: на 12,8 мільйона чоловік в період 2000-2005 років і на 10,5 мільйона чоловік в період 2005-2010 років [1].

III. Результати. Уповільнення міграційних потоків в розвинені країни в результаті економічної кризи підтверджують дані опубліковані Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у виданні «2010 International Migration Outlook» («Огляд міжнародної міграції, 2010 рік»). За період 2007-2008 років кількість довготривалих іммігрантів, прийнятих державами – членами ОЕСР, скоротилося на 6 відсотків, а тимчасової трудової міграції – на 4 відсотки, і подальше зниження тривало протягом 2009 року. [2].

Циклічний спад економіки істотним чином вплинув на зайнятість чоловіків-мігрантів, оскільки вони, як правило, зосереджені в найбільш уражених секторах економіки, включа-